

Jeremiusz Glensk

Poznań, Polska

MUZYCZNE GALICJANA W KOLEKCJI EWY I JEREMIUSZA GLENSKÓW

Kolekcja muzyczna Ewy i Jeremiusza Glensków, zapoczątkowana w 1986 roku w Poznaniu, koncentruje się na drukach i rękopisach muzycznych z XVIII i XIX wieku, szczególnie z okresu klasycyzmu i romantyzmu. Obejmuje ponad 7560 druków oraz 260 rękopisów autorstwa zarówno polskich, jak i zagranicznych kompozytorów, takich jak Chopin, bracia Wieniawscy czy Beethoven. Zbiór reprezentuje szeroki wachlarz gatunków muzycznych: od utworów solowych i kameralnych, przez symfoniczne, wokalne, aż po operowe. Ważną część kolekcji stanowią dzieła kompozytorów związanych z Galicją, w szczególności Antoniego Kątskiego, reprezentowanego przez rzadkie pierwodruki i autografy. Do najcenniejszych należą: jedyny znany egzemplarz jego debiutanckiego dzieła z 1825 roku, a także pierwodruk *Le Réveil du Lion* (1849) oraz autograf utworu *La Resignation* (1843). Istotnym rękopisem jest również rzadki, 16-taktowy fragment zaginionego *Ronda alla Polacca* Wieniawskiego. Archiwum zawiera także ponad 620 listów, które rzucają światło na życie i działalność artystyczną takich postaci, jak Chopin, Paderewski, Poniatowski, Lotto, Wieniawski, Lipiński czy Noskowski. Kolekcja Ewy i Jeremiusza Glensków zachowuje wiele unikalnych, często nieznanych źródeł muzycznych, cennych dla badań i historii muzyki.

Słowa kluczowe: prywatna kolekcja muzyczna, Ewa i Jeremiusz Glensk, Galicja, Antoni Kątski, rękopis

Kolekcja muzykaliów Ewy i Jeremiusza Glensków z Poznania zapoczątkowana została w 1986 roku. Ukierunkowana jest głównie w stronę gromadzenia druków i rękopisów muzycznych (w tym autografów) z okresu klasycyzmu, romantyzmu i neoromantyzmu, a budowana na bazie pierwszych i wczesnych wydań. Obejmuje twórczość kompozytorów polskich i obcych, zawiera m.in. kompozycje na instrumenty solowe – fortepian (najliczniejsza grupa), skrzypce, wiolonczelę, flet, utwory wokально-instrumentalne. Reprezentowane są w niej wszelkie gatunki muzyczne, począwszy od miniatur instrumentalnych, utworów kameralnych, koncertowych i symfonicznych, po dzieła oratoryjne i operowe. Zbiór zawiera m.in. źródłowe, pierwsze wydania dzieł Fryderyka Chopina, Augusta Fryderyka Duranowskiego, Feliksa Janiewicza, Henryka Wieniawskiego, Józefa Wieniawskiego, Karola Lipińskiego, Stanisława Moniuszki, Franciszka Mireckiego, Józefa Poniatowskiego, ale również Wolfganga Amadeusza Mozarta, Ludwiga van Beethovena, Josepha Haydna i innych.

W grupie muzycznych rękopisów do najcenniejszych należą m.in. autografy Wieniawskiego, nieznaną z literatury tematu fragment (16 taktów) *Ronda alla Polacca* oraz początek III części *Koncertu* op. 22¹. Natomiast w grupie epistolografii najcenniejszą pozycją jest list Chopina do Juliana Fontany z 4 października 1839 roku². Nie sposób pominąć tutaj innych twórców, których dzieła dopełniają swoją różnorodnością zawartość tej kolekcji. Należą do nich: rękopis kompozycji *Zwycięstwo pod Wiedniem* z 1883 roku Adolfa Boguckiego, kompletny autograf muzyczny Antoniego Kątskiego *La Resignation* na fortepian z roku 1843. Innym unikalnym rękopisem jest *Cantata* z 1832 roku księcia Józefa Poniatowskiego – utwór rozpisany na głosy wokalne i zespół kameralny. Kolejnym unikalnym rękopisem (autografem) jest fragment koncertu Izydora Lotto oraz jego list zmieniający i uzupełniający dotychczasowe ustalenia biograficzne, m.in. wzmiankowanie o skomponowanych i wykonywanych osobiście kadencjach do koncertów skrzypcowych Beethovena i Viottiego. Warto nadmienić, że w międzynarodowym katalogu źródeł muzycznych RISM nie są zlokalizowane żadne rękopisy tego kompozytora. Do istotnych rękopisów należy także wodewil Juliusza Schreyera – lwowianina – pt. *Damy i Huzary*. Jest to jedyna wersja tego dzieła istniejąca w autografie. Pozostałe rękopisy nie przetrwały próby czasu i spłonęły w pożarze Teatru Letniego w Warszawie podczas wrześniowych nalotów w roku 1939.

Do wymienionych tutaj najbardziej reprezentatywnych pozycji w tej grupie należy dodać ponad 260 rękopisów dzieł XVIII- i XIX-wiecznych kompozytorów polskich i obcych. Najczęściej są to odpisy rękopiśmienne. Istotnym dopełnieniem grupy rękopisów są listy, których liczba w kolekcji przekracza 620 pozycji. Do najciekawszych należą listy m.in. Wieniawskiego. W jednym z nich przeczytać można o drugim, nieznanym dotąd spotkaniu z Karolem Lipińskim, któremu później Wieniawski zadedykował op. 4. Interesujące są także listy jego brata Józefa, które relacjonują odbyte koncerty podczas ich wspólnego *tournee*. Unikalna korespondencja Ignacego Jana Paderewskiego m.in. do paryskiego wydawcy w sprawie swoich kompozycji ujawnia niełatwe próby negocjacji wydania jego dzieł. Interesująca wydaje się również liczna korespondencja Henryka Kowalskiego z Paryża, w której opisuje on m.in. swój repertuar koncertowy i współpracę z wydawcami. Natomiast ciekawą relację z wydarzeń Praskiej Wiosny przekazuje w swych listach do przyjaciela Tadeusz Baird. W korespondencji Zygmunta Noskowskiego przeczytać można o jego ofercie dotyczącej wydania utworów przez lipskiego wydawcę Bartholfa Senffa. Najliczniej reprezentowana w zbiorze jest korespondencja księcia Poniatowskiego, która dotyczy m.in. jego oper, ale też relacji towarzyskich. Z jednego listu dowiadujemy się o jego kontaktach z Julianem

¹ A. Jazdon, *Henryk Wieniawski. Katalog tematyczny dzieł*, Poznań 2009, s. 100, 133.

² J. Glensk, *Unikatowe chopiniana w kolekcji Ewy i Jeremiusza Glensków z Poznania*, „Rocznik Chopinowski” 2019, t. 27, s. 233–270; *Korespondencja Fryderyka Chopina 1839–1843*, t. 3, cz. 1, red. Z. Helman, Z. Skowron, H. Wróblewska-Straus, Warszawa 2024, s. 119.

Fontaną. Ten cenny i różnorodny zasób nie tylko dokumentuje wszelkie aspekty życia artystycznego tamtego okresu, ale przede wszystkim niejednokrotnie stanowi świadectwo pewnych faktów.

Drugą grupę muzykaliów w kolekcji stanowią druki muzyczne, których liczba przekracza 7560 pozycji; mowa o opracowanych i skatalogowanych. Najwięcej, bo blisko 80%, stanowią egzemplarze z I połowy XIX wieku, jednak najwcześniejsze pozycje sięgają już roku 1725. Do najcenniejszych należy zaliczyć te pozycje, które występują tylko w jedynym egzemplarzu w kraju lub/i na świecie (zbiory publiczne). Wymienić tu należy m.in. pierwodruk pierwszego dzieła Franciszka Lessla pt. *Trois Duos pour deux flutes* z 1802 roku, a także op. 10 *Ouverture à Grand Orchestre* z roku 1812. Z tych nut w 2011 roku nastąpiło jego prawykonanie przez Polską Orkiestrę Radiową pod batutą Łukasza Borowicza. Interesującą grupę stanowią dzieła opublikowane poza granicami Polski, szczególnie te z I połowy XIX wieku. Tu należałoby wymienić, obok już wspomnianych dzieł Lessla, również utwory Lipińskiego wydane w Paryżu (1835), Lipsku (1812–1848), Londynie (1836) i innych miastach Europy, pierwodruki koncertów skrzypcowych nr 1, 3 i 4 Janiewicza z XVIII wieku, wydanych w Paryżu, oraz koncert fortepianowy i inne jego dzieła kameralne. W kolekcji znajdziemy też dzieła Joachima Kaczkowskiego, ale i Duranowskiego, którego kompozycje należą do bardzo rzadko spotykanych. Unikalne na skalę światową są pierwodruki dzieł Wieniawskiego. W zasobie kolekcji znajdują się także nieznane z lektury tematu dzieła na flet Krasińskiego [właśc. Ernst Ludwig Müller (1740–1811)] z przełomu XVIII i XIX wieku.

Cenną grupę druków muzycznych stanowią również te przeznaczone na fortepian, a skomponowane przez polskich twórców będących na emigracji. Bogatą reprezentację tych dzieł w kolekcji posiadają m.in. Edward Wolff – przeszło 70 dzieł (opusowanych i nieopusowanych), Albert (Wojciech) Sowiński – około 30 pozycji, Julian Klemczyński – 10 pozycji, Antonii Kątski – 63 pozycje, Julian Fontana – 2 pozycje. W kolekcji znajdziemy też pierwodruk opery *Faust* do słów Goethego skomponowanej przez księcia Antoniego Radziwiłła. Warto nadmienić, iż na przestrzeni kilku dekad ze zbioru korzystali naukowcy, badacze źródeł muzycznych z kraju i zagranicy. Niejednokrotnie pewne pozycje stanowiły przyczynek do prac naukowych, referatów, katalogów tematycznych i innych opracowań muzykologicznych.

Oprócz dzieł Johannesa Brahmsa, Ferencza Liszta, Hectora Berlioza i innych im współczesnych dopełnieniem tej kolekcji są m.in. XVIII- i XIX-wieczne pierwsze i wczesne edycje oper Mozarta, kwartety i dzieła oratoryjne Haydna, pierwsze i wczesne wydania dzieł Beethovena oraz pierwsze wydanie pierwszego dzieła Antonio Vivaldiego.

Nawiązując do tematyki niniejszej monografii, w dalszej części wypowiedzi uwagę skoncentruję na twórcach związanych z Galicją, których dzieła goszczą

w naszej kolekcji. Do przedstawicieli tej grupy kompozytorów niewątpliwie należą m.in. Wincenty Danek, Stanisław Duniecki, Jan Gall, Krystyna Grottger, Antoni Kątski, Karol Kątski, Stanisław Kątski, Albin Korytyński, Jan Kuźmiński, Alojzy Lipiński, Kazimierz Lubomirski, Marcei Madejski, Władysław Madurowicz, Franciszek Mirecki, Stanisław Niewiadomski, Wojciech Osmański, Franz Pallfi, Helena Potocka z domu Massalska, Wincenty Rychling, Antoni Rozenkranz, Konstanty Sobański, Stefan Surzyński, Fabian Tymolski, Józef i Henryk Wieniawscy, Ksawery Zamoyski, Aleksander Zarzycki, Michał Zawadzki i Władysław Żeleński.

Wiele z posiadanych edycji powstało na terenie Galicji, m.in. we Lwowie i Krakowie. Najczęściej są to pierwsze wydania, wydrukowane techniką sztychu.

Wśród wymienionych kompozytorów na szczególną uwagę zasługuje Antoni Kątski i jego dzieła, które są najliczniej reprezentowane w galicjanach niniejszej kolekcji. Znajdują się w niej m.in. 63 druki muzyczne w większości z najwcześniejszych nakładów edycji francuskich i niemieckich. Często są to jedyne egzemplarze, niespotykane w krajowych i ogólnoswiatowych zbiorach publicznych.

Pierwszą unikatową pozycją jest pierwodruk pierwszego dzieła 7-letniego Antoniego – krakowianina – z 1825 roku. Dzieło zatytułowane *Polonez i Anglez*³ zadedykowane jest Hrabinie Zamoyskiej z Księżąt Czartoryskich, Prezesowej Senatu Królestwa Polskiego. Oba utwory zawarte zostały na dwóch stronach w układzie poprzecznym. Druk litograficzny nie ma wskazania wydawcy i ceny. Jest to jedyny egzemplarz, który dowodzi, iż w katalogu tematycznym *Polonezów* (t. 3, poz. 471, s. 292) jest zamieszczony incipit, który w żaden sposób nie oddaje faktycznej kompozycji tego poloneza z dzieła pierwszego Kątskiego. Najprawdopodobniej błąd ten zaistniał już w publikacji domniemanego dzieła pierwszego w periodyku „Echo Muzyczne, Teatralne i Artystyczne” z 1895 roku, na który redaktor katalogu tematycznego *Polonezów* się powołuje⁴. Wskazuje się tam na pochodzenie tego dzieła z rękopisu nadesłanego przez kompozytora prezydentowi miasta Krakowa. W zapowiedziach prasowych „Kuriera Warszawskiego” oraz „Monitora Warszawskiego” z 1825 roku wyraźnie wymienia się dwa tańce w ramach dzieła oraz dedykację dla Hrabiny Zamoyskiej z Księżąt Czartoryskich.

W utworze tym jedynie tonacja C-dur jest analogiczna, natomiast przebiegi melodyczne, akompaniament lewej ręki nie są nawet podobne do pierwotnego zamysłu autora, utrwalonego w pierwodruku. Podobnie kopia wykonana ręką Juliana Horoszkiewicza, znajdująca się w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, nie posiada żadnego podobieństwa do poloneza z pierwodruku tego dzieła. Warto nadmienić, iż ani w krajowych zbiorach publicznych, ani w zbiorach ogólnoswiatowych nie zlokalizowano drugiego egzemplarza pierwodruku op. 1 Kątskiego.

³ W. Tomaszewski, *Bibliografia warszawskich druków muzycznych 1801–1850*, Warszawa 1992, s. 75.

⁴ S. Burhardt, *Polonez. Katalog tematyczny*, t. 3, Kraków 1985, s. 292.

Ilustracja 1. Antoni Kątski, op. 1, strona tytułowa pierwodruku, 1825 (pierwsza publikacja).
Fot. archiwum autora

Ilustracja 2. Antoni Kątski, op. 1, strona 2 pierwodruku, 1825 (pierwsza publikacja).
Fot. archiwum autora

Pozostając przy twórczości Kątskiego, warto wspomnieć o kolejnym cymelium z kolekcji. Jest nim pierwodruk autorskiego wydania op. 115, *Le Réveil du Lion. Caprice héroïque pour le Piano*. Dzieło opublikowane zostało wspólnie z paryskim wydawcą E. Troupenas et Cie w 1849 roku. Utwór wydrukowano w sztychu na 19 stronach. Na stronie tytułowej na dolnym marginesie odbita jest unikalna czerwona pieczęć sygnatury autora „Antoin de Kontski”. Co ciekawe, w stopce wydawcy wymienieni są wydawcy edycji paralelnych, ale jeszcze bez tych z Berlina i Lipska. Druk posiada numer płyty A.K. 3. Warto dodać, iż dzieło to jest uznane za najpopularniejsze spośród blisko 400 opusów⁵. Wznawiane było przez dziesięciolecia przez wielu europejskich wydawców nawet do początku XX wieku. Kaprys ten doczekał się też różnych transkrypcji. Uwzględniając krajowe i ogólnoswiatowe zbiory publiczne, nie zlokalizowano drugiego egzemplarza pierwodruku tego dzieła.

Ilustracja 3. Antoni Kątski, op. 115, strona tytułowa pierwodruku, Paryż [1849] (pierwsza publikacja). Fot. archiwum autora

⁵ Z. Chechlińska, Antoni Kątski [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM*, część biograficzna, t. 5: *klh*, red. E. Dziębowska, Kraków 1997, s. 56, 57.

Ilustracja 4. Antoni Kątski, op. 115, strona 2 pierwodruku, Paryż [1849]
(pierwsza publikacja). Fot. archiwum autora

Na szczególną uwagę wśród omawianych pozycji zasługuje autograf muzyczny Kątskiego zatytułowany *La Resignation*. Rękopis ten jest jedną z najcenniejszych pozycji wśród galicjanów i w całej kolekcji. Jest to autograf podarunek wpisany do sztambucha. Utwór zapisany jest czarnym atramentem na trzech stronach, po osiem pięciolinii na stronie, skomponowany na fortepian. Wokół muzycznego zapisu wydrukowane są w chromolitografii ozdobne motywy ilustrujące grające muzy, kwiaty i głowę demona. Zapisane są 33 takty w metrum 9/8

z oznaczeniami dynamiki, agogiki i artykulacji. Zapis jest staranny, bez skreśleń i wydrapań (czystopis). Na końcu opatrzony datą i sygnaturą: „Paris, le 26 Sept: 1843” „Antoine de Kontski”. Ciekawostką jest to, że Kątski opublikował pod tym samym tytułem dzieło 131 w 1851 roku, które w żadnym razie nie przypomina zapisanego 8 lat wcześniej utworu.

Na uwagę zasługuje fakt, że w krajowych, publicznych zbiorach brak jest jakichkolwiek autografów muzycznych tego kompozytora, natomiast w ogólnoświatowych zasobach bibliotecznych oraz muzealnych archiwach zlokalizowane są zaledwie trzy pozycje, w tym jeden autograf edycyjny; dotyczy to innych kompozycji.

Ilustracja 5. Antoni Kątski, *La Resignation*, autograf, strona pierwsza, Paryż 1843 (pierwsza publikacja). Fot. archiwum autora

Kolejną omawianą pozycją jest autograf listu Antoniego Kątskiego do paryskiego wydawcy Maurycego Schlesingera, w którym Kątski zaprasza go na koncert młodych talentów z paryskiego Konserwatorium. List jest z doręczenia, posiada jedynie nazwę adresata i pieczęć opłatkową zamykającą list. Zapisany na dwóch stronach czarnym atramentem w języku francuskim, datowany i sygnowany: „le 28 sept: 1843 | Antoine de Kontski”.

Ilustracja 6. Antoni Kątski, *La Resignation*, autograf, strona trzecia, Paryż 1843 (pierwsza publikacja). Fot. archiwum autora

Ostatnim prezentowanym autografem muzycznym jest szesnastotaktowy fragment (pełna fraza) nieznanej kompozycji Wieniawskiego pt. *Rondo alla polacca*. Utwór ten znany jest jedynie z relacji prasowej Wiktora Każyńskiego, który na łamach „Tygodnika Petersburskiego”⁶ wspomina wykonanie m.in. tego utworu przez 12-letniego Wieniawskiego.

Utwór zapisany na 4 pięcioliniach, czarnym atramentem, na papierze o wymiarach 28 x 21,5 cm, przeznaczony na skrzypce solo, w tonacji e-moll w metrum 3/4. Poniżej zapisu nutowego widnieje adnotacja: „Souvenir par | Henri Wieniawski | a Weimar. | Le 8. Fevrier 1849”. Inną ręką: „(13. jahr alt-)”.

W katalogu dzieł Wieniawskiego tytuł ten widnieje jako „utwór zaginiony”⁷. Prawdopodobnie nigdy nie został wydany, a jedynie grany solo przez wówczas młodego kompozytora. Autograf prawdopodobnie napisany został podczas pobytu w Weimarze, być może pod wpływem Liszta.

⁶ W. Każyński, *Kilka słów o koncertach dwunastoletniego Henryka Wieniawskiego w Petersburgu*, „Tygodnik Petersburski” 1848, nr z 5 V, s. 211, 212.

⁷ A. Jazdon, *Henryk Wieniawski. Katalog tematyczny dzieł*, Poznań 2009, s. 137.

Ilustracja 7. Henryk Wieniawski, *Rondo alla Polacca*, autograf, Weimar 1849 (pierwsza publikacja). Fot. archiwum autora

W kolekcji Glensków znajdują się także dzieła (druki muzyczne oraz rękopisy) pomniejszych twórców z Galicji, których nie sposób tutaj zaprezentować, stanowią one jednak znaczący walor zbioru, będąc dokumentem myśli muzycznej i świadectwem historii.

Bibliografia

- Burhardt S., *Polonez. Katalog tematyczny cz. III*, Kraków 1985.
- Czechlińska Z., Antoni Kątski [w:] *Encyklopedia Muzyczna PWM*, część biograficzna, t. 5: *kll*, red. E. Dziebowska, Kraków 1997, s. 56–57.
- Glensk J., *Unikatowe chopiniana w kolekcji Ewy i Jeremiusza Glensków z Poznania*, „Rocznik Chopinowski” 2019, t. 27, s. 233–270.
- Jazdon A., *Henryk Wieniawski. Katalog tematyczny dzieł*, Poznań 2009.
- Każyński W., *Kilka słów o koncertach dwunastoletniego Henryka Wieniawskiego w Petersburgu*, „Tygodnik Petersburski” 1848, nr z 5 V, s. 211–212.
- Korespondencja Fryderyka Chopina 1839–1843*, t. 3, cz. 1, red. Z. Helman, Z. Skowron, H. Wróblewska-Straus, Warszawa 2024.
- Tomaszewski W., *Bibliografia warszawskich druków muzycznych 1801–1850*, Warszawa 1992.

**MUSICAL GALICIANA IN THE COLLECTION OF EWA
AND JEREMIUSZ GLENSK**

Abstract

The music collection of Ewa and Jeremiusz Glensk, started in 1986 in Poznań, focuses on 18th–19th-century printed scores and manuscripts, especially from the Classical and Romantic periods. It includes over 7,500 printed works and 260 manuscripts by both Polish and foreign composers, such as Chopin, the Wieniawski brothers, and Beethoven. The collection features a wide range of genres: solo, chamber, symphonic, vocal, and operatic music. A key part of the archive highlights composers from Galicia, particularly Antoni Kątski, represented by rare first editions and autographs. Notable items include the only known copy of his debut work from 1825, the popular *Le Réveil du Lion*, and the autograph of *La Resignation* (1843). Also important is a rare 16-bar fragment of Wieniawski's lost *Rondo alla Polacca*. The archive also holds over 620 letters, offering insight into the lives and careers of figures like Chopin, Paderewski, Poniatowski, Lotto, Wieniawski, Lipiński and Noskowski. Overall, the Ewa and Jeremiusz Glensk collection preserves many unique, often unknown musical sources valuable for research and music history.

Keywords: private music collection, Ewa and Jeremiusz Glensk, Galicia, Antoni Kątski, manuscript